

LINNAVING

STEVEN FLUSTY, *Ph.D.*

Linnageograafina põlgan „maailma klassi linna” mõistest enam vaid lõppematut maailma linnaks olemise vingumise sagedust ja intensiivsust.

Olude ning halbade otsuste sunnil elasin pool tosinat aastat Torontos, arvatavasti ühes üksluisemas, ebasotsiaalseimas ja lõppude-lõpuks kõige märkamatus linnas, kus mul on olnud õnnetus viibida. Mis on ehk iseenesest märk globaalsest linlikust erisusest, kuid see on juba täiesti teine teema. Mitte just üllatuslikult iseloomustab kohalikke tundlikkus oma linna näruse anonüümsuse suhtes ja nagu on selliste välja teenitud alaväärsuskomplekside puhul tavaline, eksisteerib ka laialdane soov taolisele anonüümsusele vastu astuda või seda täielikult eitada.

Viimane suundumus väljendub kinnitamises, et Toronto on tõesti maailma-klassi linn, samas, kui eelnev toob kaasa otsingud omandamiseks maailma klassilisusega kaasnevaid iseloomulikke jooni ning seejärel nende esitluse mingisugusel „maailma laval”. Pole ebatavaline, et torontolased kinnitavad mõlemaid positsioone üheaegselt. Kuid, mis iganes juhul on tõendused

ARVAMUS

linnade maailmalisusest alati samad: ettevõtete peakontorid, kallid „etnilisusest” inspireeritud söögikohad, särav üles-vurhitud lennujaam ja nii edasi, lisaks rahvusvaheline festival või isegi kolm, mis pakuvad ettekääned kõige eelnevaga eputada. Ja muidugi staar-arhitektuur, mis katab silmapiiri suure-eelarveliste semi- või mitte-eukleidiliste vormidega, midagi, mis Toronto puhul üldiselt manifesteerib ennast olemasolevate silmatorkamatute struktuuride külge odavate fassaadide kinnitamisega.

Tõele au andes, pean siiski tunnistama, et mu eriti madal tolerants sedasorti maailmaklassi vingumise suhtes on sama palju mu enda süü, kui mistahes tohutu hulga vigade, mis moodustavad Toronto. Olles sündinud ja kasvanud Los Angelesis 20. sajandi viimase kolmandiku jooksul, ei ole mulle maailma klassi linna staatuse poole püüdlemine võõras. Minu noorukieas oli valdavalt kasutusel üks tüüpilisemaid urbanistlikku pööret iseloomustavaid fraase „Missisippist läänes”. Näiteks oli meil kõrgeim hoone Missisippist läänes, aktiivseim sadam Missisippist läänes, kõige dünaamilisem galerii-skeene Missisippist läänes. Täheleb, et meid piitsutasid lõputult New York ja Chicago, paigad, kust me tavatsesime importida kõik oma kunsiteosed ja arhitektuuri. Tüütu. Hale. Ja nüüdseks minevikku kuuluv. Sest Los Angeles väsis mossitavast armukadedusest ja koos lugematute miljonite ladina-ameeriklastega, ida-asiatidega ning endise nõukogu liidu immigrantidega võttis selles suhtes midagi ette. Sellised ettevõtmised nagu kesklinna pilvelõhkujate ehitamine, kus neid varem polnud, metroo ning trammivõrgustiku paigaldamine nullist, muuseumide ja ooperimajade pillutamine üle maastiku ja isegi maitsetu pastell-toonides Olümpia korraldamine, tähistavad teisenemist. Hetkel, mil see kõik lõppes, oli meist, *angelinodest*, saanud maailma peamised staar-arhitektuuri eksportijad. Vähemasti Frank Gehry peamised eksportijad ja Frank Gehry ongi staar-arhitektuur.

Angelinod ei hala enam maailmaklassiliseks saamise teemal. Oli küll lühike periood, kui seda väärtustati, kuid üldiselt ei huvita maailmaklassilisus meid enam karvavõrdki. Mingil määral on see näide sellest, kuidas linn leiab kindluse ning oma identiteedi. Kuid see tähistab ka midagi muud, efekti, mida maailmaklassi kuulumine on tõestanud endaga kaasa toovat. Kui eeldused ja luksused kõrvale jätta, käib maailmaklassilisusega kaasas astmeliselt paisuv rahvastik, astmeliselt kasvavad maamaksud, ainult eliidi astmeliselt kasvavad sissetulekud ja sellega kaasnevad astmeliselt kasvavad sotsiaalsed pinged. Kõik see ja vägivaldsed ülestõusud. Need, kes loovutavad üha suurema osa oma palgast, et järjest väiksmates ruumides peavarju säilitada, ei liitu alati pidulike meeoludega, mis viitab sellele, et maailmaklassi kuulumine ei ole ilmingimata midagi, mille poole linn ja veel vähem rõhuv enamus selle rahvastikust peaks püüdlema. Maailmalisuse soovil võivad olla ootamatud tagajärjed.

Soovimatu tagajärg ei tohiks tulla üllatusena kellelegi, kes kas või korraks tõsiselt mõtleb, kust maailmaklassilisus ja linnad, millele seda omistatakse, pärinevad. Ilmselgelt on maailmaklassi linna üks peamisi omadusi teatud sorti üldine tsentraalsus, kuid tsentraalsus, mille suhtes ja milleks? Pikka aega on kanoonline vastus sellele olnud „tsentraalne kapitali voolu kontrolli suhtes, kaupade ja teenuste liikumise suhtes”, sõlmed vabaturumajanduse globaalses korras ning parlamentaarses demokraatias. Kuid see on väljamõeldud vastus, selline, mis küüniliselt esitleb vääriti valimistsirkuste globaalset pantomiimi, varjates semulikku kapitalismi toetavaid soomussõidukite veekahureid ning rakettidega varustatud mehitamata õhusõidukeid. Samuti ei ole see nii uudne, nagu me kaldume uskuma, veekahur on kõigest uut tüüpi kumminui ja droon MQ-9 Reaper uus Gatlingi kuuliprits. Sarnaselt alistub

ARVAMUS

ülisuurte titaaniumkeregaga artišokk-jobi-muuseumite, a la Gehry, globaalne metastaas taas eelmise sajandi vahetusele iseloomulike Paxtoni-stiilis kristall-paleede näitusesaalide vohamisele. Ning need näited ei ole pelgalt kokkusattumused. Gatlini kuulipritsid ja droon Reaperid on valuuta, mis teeb kõik muu võimalikuks. Niisiis on maailmalinn vaid uut tüüpi imperaatorlik metropol, sealjuures on imperialism ise alati olnud pikale veninud krooniline militaarne ostulaine. Parima hinnapakumise jaht kõrgeima tulejõu kaudu. Ja ükskõik, kui kohutavad võisid olla näiteks imperiaalse Rooma lihtinimeste elud, rõhutab Jeesus Kristuse või Boudicca kuninganna tütarde provintsides leitud saatuste meenutamine piisavalt seda, et ainus linlik situatsioon, mis on hullem maailma linnaks olemisest, on selleks mitte olemine.

Viimases tähelepanekus on peidus teine, palju vähem ilmselge põhjus hukka mõista maailma linnade imetlemist. Globalistlik retoorika, mis saadab maailmaklassi urbanistlikku mõtlemist, paigutab kogu planeedi ühe lameda ja hõljuva käpa alla, milles linnad ratsionaliseerivad oma keskused ning ilustavad oma näod, et võistelda ning ühiselt püüda sama korporatiivse kosmopoliitse klassi tähelepanu. Mis on täiesti mõistetav, kui satud näiteks Singapuri või Dubaisse. Kuid ükskõik kes on ette võtnud spontaanse sõidu Tijuhanast San Diegosse või Tangierist Ceutasse on põrkunud taevasse ulatuva vastuolulise terasest ning betoonist tõega asjade reaalse olukorra kohta. Ei ole olemas ühte, mistahes hinnaga maailma, mis kehtiks enamikule meist. Pigem on ükskõik millisele ajastu impeeriumile iseloomulik, et eksisteerivad mitmed impeeriumid, sfäärid ning mõjupiirkonnad, iga neist oma urbanistliku loogika ning linnasüsteemiga.

Arvestades nende tavapäraselt varjatud maailma eraldusjoontega, saab selgeks, et maailmalinn, mis peab end maailma keskuseks on äärmisel juhul vaid mõne maailma keskus ja mitte ilmtingimata keskus just teiste jaoks. Aga kui keskuse saab muuta perifreerseks, kas ei tähenda, et samamoodi võib perifreeria saada keskuseks? Kohtades, kus mitmed impeeriumid lõikuvad on see tõesti võimalik. Seega, kui maailmalinn, mida vaadata läbi kõverpeegli: maailmadevaheline linn, linn, mis paikneb impeeriumite eraldusjoonel ning vahendab nende vahel. Metropolitid nagu lõhestatud linn San Diego-Tijuana Pax Americana rebendil ning Nueva Hispania laibal. Või nagu Hong Kong, kus taaselustuv Pax Sinica randub Pax Britannica piktoresksetele varemetele. Ja võib-olla ehk isegi kõige näitlikumalt Tallinn iidse Põhjasfääri piiril, aga ka Pax Sovietica varemotel, ideaalses paigas ning asustatud vahendustegevuseks Pax Europaea ja Venemaa metsiku ida piiril.

Niisiis, õnnitlen teid, mu eesti lugejad ja üllatus üllatus! Te olete alati kuulunud maailmaklassi.

Loomulikult võiks midagi sarnast öelda ka torontolaste kohta, kes asuvad Pax Americana ja lõputult taanduva Pax Britannica vahel asuvas praos. Kuid palun, ärge öelge neile seda. Nad on juba niigi väljakannatamatud.